

۱۸-۲. غزلیات حافظ ۱، حسن انوری، چاپ اول، تهران، دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۴.

کتاب نثری روان، شیوا و رسا دارد و این خصوصیت در سراسر کتاب رعایت شده است. مؤلف در بیان مفاهیم ادبی، قلمی توانا دارد؛ به عنوان مثال در ابتدای کتاب مقدمه محمد گلندام، گردآورنده دیوان حافظ را به نثر شیوایی بازنویسی کرده است. به علاوه مؤلف قواعد نگارشی و ویرایشی را به خوبی رعایت کرده است.

کتاب از نظر طرح جلد، صفحه آرایی، صحافی و... براساس الگوی کتاب‌های انتشارات دانشگاه پیام نور است که از فرم واحدی پیروی می‌کنند و گاه چندان مناسب نیست، چنان‌که کتاب حاضر نیز از نظر حروف نگاری دارای اشتباهات متعددی است، از جمله در صفحه ۲۰ سطر ۲۱، «سازندگی» به جای «خوانندگی» آمده است. همچنین در صفحه ۱۱۵ سطر ۱۲ «تشویق» به جای «تشویش» به کار رفته نیز در صفحه ۱۱۱ بیت ۳ آه به جای آن یا در صفحه ۱۰۱ «نیست» به جای «است» و «کند» به جای «کنند» در صفحات ۴۵ سطر آخر و ۷۲ سطر ۱۹ تصویر به جای تصدیق آمده و نیز در صفحه ۲۹ بیت ۵ «شب» به جای «تب» آمده است.

حجم اثر با تعداد واحدهای درسی متناسب است.

کتاب مقدمه ای هشت صفحه ای دارد که در آن به صورت گذرا به مباحث متنوعی همچون زندگانی حافظ و اندیشه های او، حاکمان عصرش و مضامین اشعار و ویژگی های غزل او پرداخته است. این مباحث اغلب مجمل و مختصرست. مثلاً درباره حاکمان فارس در عصر حافظ تنها به ابواسحاق شیرازی و امیر مبارزالدین اشاره کرده است و به شاه شجاع که حدود نیمی از مدح های حافظ در مورد وی است و یا به امیر مسعود و شاه یحیی و... اشاره نکرده است.

کتاب شامل شرح چهل غزل از یک صد غزلی است که نویسنده، آنها را در کتاب *صدای سخن عشق* شرح کرده و از طریق انتشارات سخن در سال ۱۳۷۴ منتشر کرده بود. شرح غزلیات حافظ در این کتاب هیچ تفاوتی با اصل کتاب ندارد و دانشجویان پیام نور در درس حافظ ۲ شرح باقی غزل ها را از اصل کتاب می خوانند. اما در فرم کتاب براساس الگوی کتاب های درسی پیام نور تغییراتی داده شده است. مثلاً خود آزمایشی های درس ها در پایان کتاب آورده شده است و مقدمه و اصل کتاب خلاصه شده است و نیز در ابتدای کتاب اهداف کلی و اهداف رفتاری این درس توضیح داده شده است. کیفیت کاربرد اصطلاحات تخصصی در این اثر متناسب است. نویسنده در شرح ابیات، بسیاری از آرایه های ادبی به کار رفته در آنها را توضیح می دهد به ویژه ایهام ها را در ابیات به خوبی باز می نمایاند (ر.ک. ص ۱۲۷ شرح بیت ۱۰ یا ص ۱۶ شرح بیت ۲). در واقع دانشجو با خواندن کتاب، به صورت طبیعی دروس بیان و بدیع را نیز مرور می کند. مؤلف اصطلاحات فلسفی یا صوفیانه را توضیح می دهد؛ هرچند در این کتاب بیشترین توجه به لغات و مشکلات غزل هاست، کتاب از این جنبه قابل تقدیرست. امادر بعضی موارد اشکالاتی نیز دارد. مثلاً در صفحه ۳۹ سطر ۲۱ و صفحه ۴۲ سطر ۱۸ آرایه

«استخدام» را بدون ارائه هیچ مأخذی، و برخلاف معنای مشهور مکتوب در کتاب‌ها، به معنای «استفاده از معانی لغوی یک دسته از اصطلاحات دانشی خاص» به کار می‌برد. یا درص ۲۴ می‌نویسد: بین «یاد» و «باد» جناس زاید وجود دارد. با وجود آنکه مؤلف معانی احتمالی و ایهامی را توضیح می‌دهد، اما از دیگر اشکالات کتاب این است که در بعضی موارد در نشان دادن ایهام تناسب به واژه‌ای که با آن ایهام تناسب برقرار می‌شود اشاره نشده. مثلاً در صفحه ۱۱۷ و صفحه ۱۲۶ و صفحه ۱۳۰.

به طور کلی شیوه مؤلف در کتاب بدین گونه است که ابتدا واژه‌ها و اصطلاحات به کاررفته در هر بیت را توضیح می‌دهد، سپس بیت را به نثر روان امروزی معنی می‌کند و آن‌گاه آرایه‌های ادبی به کار رفته در بیت را توضیح می‌دهد، سپس وارد شرح تک تک ابیات می‌گردد. نویسنده در بعضی موارد شیوه همیشگی خود را به فراموشی می‌سپرد، مثلاً در مورد بیت ۷ از غزل ۱۲ و بیت ۹ از غزل ۱۹ و ابیات ۱۰ و ۱۱ هیچ توضیحی ارائه نشده است. همچنین اکثر ابیات غزل ۱۱ به صورت کامل معنی نشده‌اند.

کتاب از نظر طرح بحث‌های مقدماتی، آوردن تمرین و آزمون‌ها خیلی و نیز از نظر جامعیت محتوا و موضوع مناسب است. زیرا علاوه بر شرح لغات و اصطلاحات به صورت تفصیلی آرایه‌های ادبی نیز توضیح داده شده‌اند. همچنین از لحاظ مطابقت با سرفصل‌های درسی در مجموع خوب و برای تدریس مناسب است.

داده‌ها و اطلاعات کتاب نیز روزآمد است، به‌ویژه در نشان دادن کاربرد بعضی از آرایه‌های ادبی مثل ایهام در اشعار حافظ به نحو مطلوبی عمل کرده است.

مؤلف در مقدمه روش انتخابی غزل‌های حافظ را برای تهیه این گزیده بیان کرده است. او در انتخاب غزل‌ها از استادان شفیعی کدکنی، استاد عباسی دیوشلی، دکتر محمدحسین جباری، محمدتقی کامکار نظر خواهی کرده و برآیند نظر ایشان را ملاک انتخاب بهترین غزل حافظ

قرارداده است. همچنین بازنویسی مقدمه محمد گلندام بر دیوان حافظ به نثر روان

امروزی از کارهای خوب نویسنده است

منابعی که در آخر کتاب یعنی در صفحات ۱۹۱ تا ۱۹۳ معرفی شده است، نشان می‌دهد که نویسنده به اغلب آثار برجسته در شرح دیوان حافظ توجه داشته است. نویسنده معمولاً منبع مورد استفاده را ذکر کرده است. جز در معنی لغات و شرح اصطلاحات که ظاهراً از منابع عام بهره گرفته است، اما شایسته بود که در مواردی که توضیحات و معنی او با معنای رایج متفاوت است منبع مورد استفاده ذکر می‌شد، مثلاً در معنی «استخدام» که پیش از این گفته شد و یا «خوان یغما» که در صفحه ۲۰ سطر ۲۵ این توضیح نوشته شده «سفره‌ای بود که ... غذا و ظروف آن به وسیله مردم به غارت می‌رفت». و یا در صفحه ۶۰ نیز بیتی منسوب به حضرت علی (ع) بدون ذکر ماخذ آورده شده است.

نویسنده بیشتر متمایل به نشان دادن سطح ادبی اشعار حافظ است. از این رو نویسنده توجه ویژه‌ای به آرایه‌های ادبی دارد. در معنی کردن ابیات سطح همگانی و عادی شعر حافظ را بسیار خوب توضیح می‌دهد اما در بیان سطوح دیگر و معانی باطنی شعر او کم حوصله است. مثلاً «تمنای لب» را در صفحه ۱۴۲ «بوسه» معنی می‌کند و توضیح نمی‌دهد که می‌تواند به معنای سخن نیز باشد. به ویژه آنکه مؤلف به تفسیرهای عرفانی اشعار حافظ علاقه نشان نمی‌دهد به نظر می‌رسد مؤلف برای ابیات قایل به معانی عرفانی نیست. از این رو در بعضی از موارد تأکید می‌کند که بیت معنی عرفانی ندارد و در مواردی نیز قبل از نقل معانی عرفانی می‌نویسد. «آنان که در شعر حافظ معنای عرفانی می‌جویند می‌توانند چنین تعبیری بکنند» (ص ۱۶ سطر ۱۹).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی فصل سوم؛
پرتال جامع علوم انسانی ادبیات معاصر

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی